

ЛЕКЦІЯ
СКЛАДНОПІДРЯДНЕ РЕЧЕННЯ В СИСТЕМІ СКЛАДНОГО
РЕЧЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ. КЛАСИФІКАЦІЇ
СКЛАДНОПІДРЯДНИХ РЕЧЕНЬ

1. Складнопідрядне речення як окремий різновид складного речення. Ознаки складнопідрядного речення.
2. Класифікації складнопідрядних речень в українському мовознавстві.
3. Складнопідрядні речення прислівного типу.
4. Займенниково-співвідносні складнопідрядні речення.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Гуйванюк Н. В., Кардашук О. В., Кульбабська О. В. Українська мова. Схеми, таблиці, тести: Навчальний посібник. – Львів: Світ, 2005. – С. 190 – 194.
2. Слинько І. І. та ін. Синтаксис сучасної української мови: Проблемні питання: Навч. посібник / І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська. – К.: Вища шк., 1994. – С. 424 – 597.
3. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: Підручник. – Видавничий центр „Академія”, 2004. – С. 249 – 302.

Додаткова

1. Загнітко А. П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – С. 366 – 385, 388 – 409.
2. Христіанінова Р. О. Проблеми структурно-семантичної класифікації складнопідрядних речень // Актуальні питання слов'янської філології: Міжвузівський збірник наукових статей „Лінгвістика і літературознавство”. – К.: Знання, 1999. – С. 32 – 35.
3. Христіанінова Р. О. Складнопідрядне речення в системі складного речення сучасної української мови // Науковий вісник Чернівецького національного університету: зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2009. – Вип. 475 – 477: Слов'янська філологія. – С. 167 – 174.
4. Христіанінова Р. О. Традиційні й нові класифікації складнопідрядних речень // Українська мова і література в школі. – 2010. – № 1. – С. 35 – 38.

1. Складнопідрядне речення як окремий різновид складного речення.
Ознаки складнопідрядного речення

Складнопідрядне речення як окремий різновид складного речення

У процесі вивчення складнопідрядних речень у східнослов'янській лінгвістичній традиції виділилося три основні принципи їх опису: логіко-

граматичний, формально-граматичний і структурно-семантичний, на основі яких було створено три однойменні класифікації складнопідрядних речень.

Термін „підрядне речення” зафіксовано вже у граматичних студіях першої половини ХІХ ст. – у праці О. Х. Востокова „Русская грамматика” (1831) і праці М. І. Греча „Практическая русская грамматика” (1834).

До початку ХХ ст. учення про складнопідрядні речення розвивається в межах логіко-граматичного напрямку (О. Х. Востоков, М. І. Греч, М. І. Давидов, Ф. І. Буслаєв, В. О. Богородицький, С. Смаль-Стоцький і Ф. Гартнер, Є. Тимченко). Потім питання підрядності речень досліджують з погляду формальної граматики. У межах цього напрямку за вивчення складнопідрядних речень основну увагу зосереджено на сполучниках і сполучних словах, які поєднують їхні частини (Ф. Ф. Фортунатов, Д. Н. Овсяннико-Куликовський, О. М. Пешковський, Д. Н. Ушаков, Н. Н. Дурново, А. Б. Шапіро, Л. А. Булаховський та ін.).

З 40-х, а особливо з 50-х років минулого століття значно активізується розроблення теоретичних питань підрядності. У цей час спостерігаємо спроби обґрунтувати нові принципи вивчення складнопідрядних речень. Синтаксисти намагаються не тільки з'ясувати структуру складнопідрядного речення, охарактеризувати синтаксичну природу його частин, але й дослідити зв'язки й відношення між ними. Так, у 1950 р. з'являється стаття М. С. Пospelова «Про граматичну природу складного речення», яка започаткувала новий етап у вивченні складнопідрядного речення –структурно-семантичний. Згідно з теорією М. С. Пospelова, на основі структурно-семантичних відношень між головною і підрядною частинами можна виділити два загальних типи складнопідрядних речень: одночленні структури і двочленні структури. В одночленних структурах підрядна частина закономірно входить до складу самого головного речення як його член, і все складне речення виявляється логічно нерозчленованою єдністю, яка відповідає одному судженню. До складних речень двочленної структури належать такі, в яких підрядна частина співвідноситься з головною в усьому її складі, а не зв'язується тільки з якимось одним членом головної частини, і хоч обидві частини цього складного речення пов'язані одна з одною досить щільно, вони зберігають значення окремих тверджень, об'єднаних в одну складну єдність значенням логічної послідовності. Детально розробляє структурно-семантичну класифікацію складнопідрядних речень В. А. Белошапкова. Семантичний варіант цієї класифікації запропонував Л. Ю. Максимов.

У цей самий час в україністиці власну досить розгорнуту класифікацію складнопідрядних речень розробляє І. Г. Чередниченко. Ураховуючи

формально-граматичні та семантичні ознаки, увесь загал складнопідрядних речень він поділяє на три основні типи:

1) підрядність до окремих членів речення (причленна підрядність). Серед речень цього типу виділено присубстантивні, приад'єктивні, придієслівні, приадвербіальні й призайменникові з подальшим членуванням кожного підтипу

2) підрядність до цілого складу речення. Їх поділено на підрядні речення мети, причини, умови, допустові, наслідкові, доповнювально-відносного підпорядкування, порівняльні, паралельно-поступового розгортання, контрастивного зіставлення.

3) взаємопідрядність. Із-поміж них часові, передумовно-наслідкові, якісного зіставлення.

Класифікація І. Г. Чередниченка відбиває прагнення лінгвістів осмислити взаємодію в реченні різних мовних рівнів, проте відсутність загальнотеоретичної бази (теорію багатовимірної організації речення починають розробляти з 80-х років минулого сторіччя) не дала змоги побудувати струнку систему внутрішнього поділу складнопідрядних речень.

Ознаки складнопідрядного речення

Формальні:

1. Підрядний зв'язок між предикативними частинами, що характеризується односпрямованістю.
2. Нерівноправність предикативних частин, одна з яких є головною, синтаксично незалежною, а друга – підрядною, синтаксично залежною від головної.
3. Підрядний зв'язок зазвичай оформлено за допомогою підрядних сполучників або сполучних слів.

Семантичні:

1. Наявність головної та залежної пропозиції, між якими встановлюються однобічні семантико-синтаксичні відношення.
2. Виразниками семантико-синтаксичних відношень виступають сполучники підрядності та сполучні слова, які функціонують як предикат предикатів.

Комунікативні:

1. Функціонує як окрема комунікативна одиниця.
2. Є структурним компонентом тексту.
3. Має своєрідне ремо-тематичне членування, яке зумовлене ситуацією мовлення та відповідним комунікативним завданням.

2. Класифікації складнопідрядних речень в українському мовознавстві

Логіко-граматична класифікація складнопідрядних речень

Російські лінгвісти М. Греч, Ф. Буслаєв уподібнюють підрядні частини до компонентів простих речень, пропонуючи синтаксичний варіант логіко-граматичної класифікації. Український мовознавець Є. Тимченко підрядні частини ототожнює з частинами мови, отже, пропонує морфологічний варіант логіко-граматичної класифікації СПР.

Остаточний варіант логіко-граматичної класифікації набув такого вигляду, дехто із мовознавців і дотепер підтримують цю класифікацію (І. П. Ющук):

СПР з підрядною підметовою частиною *Хто не жив посеред бурі, не збагне журби безсилля (Леся Українка);
І сліпне той, хто хоче віднайти
Поцербину на сонячній тарелі
(П. Тичина)*

СПР з підрядною присудковою частиною *Я той, що греблі рвав
(П. Воронько);
Лист виявився не таким, на який
сподівалась (О. Гончар)*

СПР з підрядною додатковою частиною *Через якусь мить Марко з подивом
почув, що десь угорі ображено
загуділи бджоли (М. Стельмах);
Не говори печальними очима те,
що бояться вимовить слова
(Л. Костенко)*

СПР з підрядною означальною частиною *Ти п'єш із чистої криниці, яку ми
щирістю зовем (М. Рильський);
Ноги самі принесли його на те
місце, де восени мав розмову з
самим собою (І. Вільде)*

СПР з підрядною обставинною частиною *Опівдні день зупиниться на мить,
Щоб глянути на сонце у зеніті
(В. Калашник);
Я буду на світі, Допоки нестане
світло В обличчі твоєму світить
(Д. Павличко)*

Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень, її варіанти

Структурно-семантична класифікація складнопідрядних речень існує донині. Вона представлена кількома варіантами, які виявляють розбіжності у виділенні різновидів підрядних частин та в їх іменуванні, у ступенях деталізації.

Ця класифікація враховує кілька параметрів:

- 1) що пояснює підрядна частина – слово чи всю головну частину;
- 2) яким засобом поєднані предикативні частини;
- 3) семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами.

За першим параметром виокремлюють зазвичай складнопідрядні речення розчленованої і нерозчленованої структури. За другим – сполучникові і сполучнослівні, за третім речення розчленованої структури поділяють на часові (темпоральні), умови, мети (цільові), причини, місця, порівняльні, допустові, наслідкові, супровідні, речення нерозчленованої структури – на присубстантивно-атрибутивні (атрибутивні, означальні), займенниково-співвідносні і з'ясувальні.

Нові класифікації складнопідрядних речень, здійснені з позицій функційно-категорійної граматики

З 90-х років XX ст. намічається відхід від узвичаєної структурно-семантичної класифікації складнопідрядних речень. Так, в українському мовознавстві І. Р. Вихованець пропонує класифікацію, здійснювану з опорою на різновиди синтаксичного зв'язку між частинами, який виступає найхарактернішою формальною ознакою складнопідрядних речень. Основними ознаками підрядного зв'язку він визначає обов'язковість / необов'язковість, передбачуваність / непередбачуваність, прислівний / детермінантний характер. На основі цього серед складнопідрядних речень він виділяє:

1) речення з детермінантними підрядними частинами, які відносяться до всієї головної частини, є непередбачуваними й необов'язковими;

2) речення з прислівними підрядними частинами, які пояснюють у головній частині якесь слово й зумовлені його лексико-семантичними (валентними) або частиномовними властивостями, такі підрядні частини завжди передбачувані, але можуть бути обов'язковими (якщо визначені валентністю предикатного слова) й необов'язковими (якщо визначені властивостями слова як частини мови);

3) речення займенниково-співвідносного типу, побудовані на основі прислівно-корелятивного зв'язку;

4) речення з підрядними супровідними частинами, які приєднуються до головної частини за допомогою детермінантно-корелятивного зв'язку.

Своєю чергою перші три групи мають свої семантичні класи. Детермінантні складнопідрядні речення об'єднують часові, причинові, цільові, умовні, допустові, наслідкові, порівняльні складнопідрядні речення, а також складнопідрядні речення місця та відповідності й невідповідності. Складнопідрядні речення з прислівними підрядними частинами включають з'ясувально-об'єктні придієслівні, порівняльно-об'єктні прикомпаративні, локативні придієслівні й атрибутивні приіменникові конструкції. Складнопідрядні речення займенниково-співвідносного типу за специфікою поєднання співвідносних слів і засобів зв'язку утворюють три класи: 1) складнопідрядні речення симетричної структури (серед них субстанційні, атрибутивні, адвербіальні місця і часу); 2) складнопідрядні речення несиметричної структури, які формуються співвідносними словами з означальною семантикою та сполучниками *що, щоб, ніби, наче, неначе, немов* та ін.; 3) складнопідрядні речення несиметричної структури, які містять співвідносне слово *те*. Великим досягненням цієї класифікації, на нашу думку, є те, що було усунено принцип обов'язкової закріпленості певного типу змісту за певною структурою (наприклад, складнопідрядні речення просторової семантики виокремлено і серед детермінантних, і серед прислівних, і серед займенниково-співвідносних конструкцій).

3. Складнопідрядні речення прислівного типу

Ознаки складнопідрядних речень із прислівними підрядними частинами

Речення з прислівними підрядними частинами або речення прислівного типу (І. Р. Вихованець, Р. О. Христіанінова), речення нерозчленованої структури (В. А. Белошапкова, І. І. Слинько, Н. В. Гуйванюк, М. Ф. Кобилянська, К. Ф. Шульжук, А. П. Загнітко та ін.), одночленної структури (М. С. Пospelов),

Ознаки:

- 1) підрядні частини пояснюють у головній частині одне слово, яке називають опорним;

- 2) зв'язок між опорним словом головної частини і підрядною частиною власне-прислівний (валентного чи невалентного характеру) або прислівно-кореляційний;
- 3) підрядні частини передбачувані, можуть бути обов'язковими і необов'язковими;
- 4) головна частина здебільшого інформаційно не завершена.

Складнопідрядні означальні речення

Побудовані на основі власне-прислівного валентно не зумовленого зв'язку. Підрядні частини в них необов'язкові, але передбачувані.

Бувають двох типів:

- 1) присубстантивні, їх називають найчастіше присубстантивно-атрибутивними (приіменниково-означальними, присубстантивно-означальними);
- 2) придієслівними, приприкметниковими, приприслівниковими, їх називають традиційно підрядними способу дії, міри і ступеня, а останнім часом — означальними (придієслівно-означальні, приприкметниково-означальні, приприслівниково-означальні).

Присубстантивно-означальні складнопідрядні речення

Підрядна частина пояснює в головній частині іменник.

Засоби зв'язку:

- 1) сполучні слова *який, котрий, чий, що, де, куди, звідки, коли*: *Мати придбала в **торговця, який** скуповував по всьому побережжю губки, невеличку віолу* (П. Загребельний); *Немає **сили, котра** б довіку ввергла нас між скрух* (В. Стус); *Герой фільму – 16-річний **юнак, чия** свідомість живе у двох світах – ідеальному, романтичному та реаліях позаминулого століття* (Україна молода, 10 жовтня 2007); *Боячись доторкнутися одне до одного, вони повільно йшли тротуаром повз будинки і молоденькі **деревця, що** виструнчувалися на тоненьких ніжках, весело вітаючи їх* (А. Дімаров); *Ірій – це **країна, звідки***

кінщик привозить щотижня нові кінофільми, а бібліотекар – книги і **де** ці кінофільми знімаються, а книги пишуться та друкуються незбагненно розумними й освіченими людьми (В. Дрозд); Мати твоя буцімто й не здивувалася, що побачила мене на порозі свого **дому, куди** я, гола-боса, наречена без приданого, ніколи не мала вільного вступу (І. Вільде); Та ось **одного** осіннього **дня, коли** вже рано сутеніло і вітер гнав уподовж колій мокре листя станційних осокоїв, перед прибуттям поїзда зустрівся нам край перону самотній зсугнутий пасажир із клунком через плече (О. Гончар);

2) сполучники **що, щоб, аби**: Мого життя не вистачить мені Для **діл, що** їх у задумах лелію (Д. Павличко); Нема **дня, аби** хто з долини сюди не прибіг (Н. Рибак); Не бува **ночі, щоб** у комуни не навідувалися зухвалі гості (В. Земляк).

Семантичні різновиди присубстантивно-атрибутивних складнопідрядних речень:

1) атрибутивно-видільні: **Пісня, за якою** він так тужив, тепер зазвучала на повні груди й захопила всіх у камері (О. Савчук); Історія знає **випадки, коли** на сцену виходив талант, позбавлений людяності, і починав служити ідолам, злим силам часу (Я. Гоян); Ліворуч від **місця, де** Неля зійшла з поїзда, в долині, оточеній лісом, наче у велетенській мисці, лежало село (І. Вільде);

б) атрибутивно-поширювальні: Тут, у цьому дивному світі, є лише вона і сонце, є леbedi, як чисті душі предків, є зачарована смужка незайманого **стену**, з глибин **якого** може в одну мить возродитися козацьке лицарство (Я. Гоян); Навіть кляті **господині, яким** не догодить ні чоловік, ні наймит, ні сам пекельник, полювали за сирітськими руками (М. Стельмах).

Придієслівно-означальні, приприкметниково-означальні, приприслівниково-означальні (Складнопідрядні речення способу дії, міри і ступеня)

Підрядна частина в реченнях способу дії пояснює в головній частині дієслово.

Спосіб дії може бути пояснений:

1) через зіставлення із зразком (сполучник **як**): *У кубі обрізано всі його кути, **як** це показано на малюнку;*

2) через порівняння з іншою дією (порівняльні сполучники): *Ішов, **наче** глек з сметаною ніс (М. Стельмах); Ми прощаємося на день, **ніби** розходимося на віки (Д. Павличко);*

3) з позиції можливого наслідку (сполучники **що, щоб, щоб** + порівняльні частки): *Плакала, **щоб** ніхто не бачив, **щоб** очі не червоніли, **щоб** і сльози не котилися з очей (П. Загребельний); Саме життя його складалось, **мовби щоб** дивувати людей... (О. Гончар).*

У реченнях міри і ступеня підрядна частина пояснює в головній частині дієслово, прислівник або прикметник. Частини поєднують сполучні слова *скільки, що, який, котрий* та сполучники *як, аж, щоб, хоч*: ***Видав, скільки** обіцяли, – **ні** грамом більше (О. Гончар); ...**невизначно, котру** можна трактувати будь-як, усмішка блукає на його загадкових устах (О. Гончар); Тільки одну мить витримувала **безмовний, що** аж кричав, запит в материних очах... (І. Маценко); Він був у цю мить **щасливий, як** не бував ніколи! (В. Малик); З молодії, з красивої душі ллється спів. Повноголоса, **розлого, аж** луна покотилася берегами, і плавні занишкли, і ніч заслухалась (О. Гончар); Душа **розм'якла** якомсь, **заморилась, хоч** коники ліпи, як з м'якуша (Л. Костенко); – **Бий, щоб** аж шкіра тріщала (А. Дімаров).*

Складнопідрядні з'ясувальні й прикомпаративно-об'єктні (порівняльно-об'єктні) речення

Складнопідрядні з'ясувальні (з'ясувально-об'єктні, об'єктної семантики)

Підрядна частина в таких реченнях пояснює в головній частині дієслово або слово, вжите в його ролі.

Опорними словами в розгляданих складнопідрядних реченнях найчастіше бувають:

а) певні семантичні групи дієслів (мислення, мовлення, сприймання, сподівання, віри тощо) та похідних від них дієприслівників і дієприкметників: *Горлиця каже, що це його рідне село* (О. Довженко); *Згадайте в поспіху вагона, в невідворотності зникань, як рафаелівська Мадонна у вічі дивиться вікам!* (Л. Костенко); *Ти знаєш, що ти – людина?* (В. Симоненко); *Одного ранку люди бачать, що баня церковна горить золотом* (У. Самчук); *Переконавшись, що горішок путній, почав швидко гризти, розглядаючи тим часом гостя* (І. Багряний); *Потім у дверях заgrimіло, захлюпало, і ординарець Сагайди, заздалегідь попереджений, де їх шукати, став мокрий на порозі, з автоматом на грудях* (О. Гончар);

б) предикативи (слова категорії стану): *І помічено, що на Скарбному багато закоханих* (О. Гончар); *Тобі ж видніше, дорогий читачу, Чи я на поетичному коні, Чи просто сам, як у дитинстві, скачу...* (Д. Павличко);

в) предикативні прикметники: *Ми винуваті, що міліють ріки І лисинами світять береги, Що десь духовні лупляться каліки І виростають ваші вороги* (В. Симоненко); *Корсунь спав, байдужий, що десь сьогодні, вчора чи торік умер проїздом, сивий і недужий, якийсь старий самотній чоловік* (Л. Костенко);

г) девербативи-іменники, що зберігають валентність твірного дієслова: *Доведеться пристати до думки, що в Києві існувала (та ще й досі існує) якась дивна змова, спрямована не знати й проти кого...* (П. Загребельний);

д) фразеологізовані сполуки-предикати: *Тоді вона і в думці не мала, що віддасться за Лавріна* (М. Стельмах); *Ганна Адамівна, щиро лякаючись, просто віри не йме, що господарі можуть вдатись до такої підступності щодо гостей* (О. Гончар);

е) зрідка використовують у такій ролі апелятивні вигуки *спасибі, дяка Богові, дякую, вибач, вибачте, пробач, пробачте, даруй, даруйте, прости, простіть: Спасибі, що* не забулися, увійшли в моє серце, у подуми і не даєте спокою (М. Олійник); *Спасибі й вам, що* ви не м'якуші (Л. Костенко); *Дяка Богові, що* її уста закривав яшмак і Шемсі-ефенді не бачив посмішки Хуррем (П. Загребельний).

Засоби зв'язку предикативних частин:

1) асемантичні сполучники *що, щоб (щоби), аби, хай, нехай, як, чи, аж, якби, мов, немов, мовби, немовби, мовбито, немовбито, наче, неначе, начеб, начебто, неначебто, ніби, нібито, буцім, буцімто: Скажіть* черговій, *хай* гукне слюсаря (Ю. Бедзик); *Вона відчула, ніби* її хтось пограбував (М. Малиновська);

2) сполучні слова *хто, що, який, чий, скільки, де, куди, звідки, коли, відколи, доки, поки, допоки, чого, чому, навіщо, як: Гіркотний щем у кров мою проник, Та не згадав я, хто* цей молодик (Д. Павличко); *Сивоок довго не міг збагнути, чому* найближче до серця йому саме цей бог, і тільки згодом, якимось випадком, *підгледівши, як* Родим з особливою старанністю чаклує над новим Ярилом, побачив: дід дає богові своє поличчя! (П. Загребельний).

Складнопідрядні прикомпаративно-об'єктні (порівняльно-об'єктні) речення

Підрядна частина пояснює в головній частині компаратив (прикметник чи прислівник у формі вищого ступеня порівняння), предикативні частини поєднані сполучниками *ніж, як: Наче хто* підміняв її, робив *кращою, розумнішою, дотепнішою, ніж* була досі (А. Дімаров); *Краще б* мені було загинути, *ніж* тепер бути іграшкою в руках ненависного ворога (В. Малик). Так, вони для цього нічного авто значили *не більше, як* тільки двоє звичайних запізнілих перехожих (О. Гончар).

Складнопідрядні речення з просторовим значенням (місця)

Підрядні частини пояснюють дієслова зі значенням локативного стану та його зміни (*бути, перебувати, стояти, сидіти, лежати, висіти; сідати, ставати, лягати, падати, зупинятися, тягнутися, простягатися* тощо). Такі підрядні частини визначені валентністю предиката. Предикативні частини поєднані сполучними словами *де, куди, звідки, звідкіля*. Підрядні частини позначають:

1) місце дії головної частини: *Де ще недавно росло, буяло, ішло в колосся та в корені – **лежить** шар безплідного гравію-шутеру, мертвої породи, – наче десь на Місяці, в Океані Бур* (О. Гончар); *...одразу **падаєте, де** хто зупинивсь...* (О. Гончар); *Де була бура пустеля – рівенька смужечка лягла...* (О. Гончар);

2) напрям руху: *То й **іди, куди** велить душа...* (М. Стельмах); – *Я вас **проведу, куди** вам треба...* (Ірина Вільде); ***Простягни** рамена, **куди** тобі підказує любов...* (В. Стус); – *То буде так, мамо: ви **віднесете** ті штани, **звідки** ви їх принесли...* (Ірина Вільде);

3) шлях руху: *Походять, **де** трав'янисті вибалочки по наддніпров'ю, **де** й до них ходили колись і після них ходитимуть...* (О. Гончар).

Складнопідрядні конструкції з підрядними частинами просторової семантики не відзначені високою продуктивністю в сучасній українській літературній мові, що, очевидно, зумовлено розлогістю засобів вираження такого значення в межах простого речення.

4. Займенниково-співвідносні СПР

Підрядна частина в таких реченнях пояснює займенник у головній частині. Поділяються на конструкції:

1) симетричної структури: *Щасливий **той, хто** бачив мрію, Але не доторкнувсь її* (Д. Павличко); *Буду тебе ждати **там, де** вишня біла Виглядає з саду тихо і несміло* (В. Симоненко);

2) напівсиметричної структури: ***Звідти, де** все палає, бурунами накочується розпечене повітря...* (О. Гончар);

З) асиметричної структури: *І так важко дзвоніві, могутньому і голосистому в своїй німоті, **що** він, здається, зірветься з піднебесся і впаде на землю* (Я. Гоян).

Семантико-синтаксичні різновиди конструкцій симетричної структури

Конструкції із загальним **субстанційним** значенням:

*Та не можуть душу зігрівати **Ті, що** не палають, не горять!* (В. Симоненко);

Конструкції із загальним **атрибутивним** значенням (якісно-означальні й кількісно-означальні): *Над серпневими мовчазними полями з густого призахідного різнобарв'я ткалась і курилась **ота** рожева задумана година, яку добрі люди називають – ще не вечір, але вже й не день* (М. Стельмах); *Кочові арабські племена... досягли **таких** висот в поезії, філософії, математиці, які древнім єгиптянам і не снилися* (П. Загребельний); *Співала **так, як** лиш вона уміла* (Л. Костенко); ***Стільки** в тебе очей, **Стільки** рук і мозолів, **Скільки** крапель в Дніпрі І у небі зірок* (В. Симоненко).

Конструкції з субстанційним і атрибутивним значенням називають у більшості підручників займенниково-означальними (К. Ф. Шульжук), при займенниково-означальними (Сучасна українська літературна мова: Морфологія. Синтаксис : [підручник] / А. К. Мойсієнко, І. М. Арібжанова, В. В. Коломийцева та ін.; за ред. А. К. Мойсієнка; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. – К. : Знання, 2010. – С. 337).

Конструкції із загальним **адвербіальним (просторовим, темпоральним)** значенням (у підручниках із синтаксису їх зараховують до обставинних): ***Тоді** закінчиться життя, **коли** помре моя любов* (Г. Чубач); ***Доки** є дорога й рух, **Доти**, брате, ми безсмертні* (Б. Олійник).

Семантико-синтаксичні різновиди конструкцій напівсиметричної структури

Конструкції з **субстанційним** значенням: *Навіть **ті, в чийх** душах живе поезія урбанізму, мріють хоч раз провести вихідний поза містом, з ночівлею на Скарбному* (О. Гончар).

Конструкції з **адвербіальним темпоральним** значенням: ***Відтоді, як** передові частини перейшли кордон і зникли за горбатими висотами чужої землі, минуло вже кілька днів* (О. Гончар).

Конструкції з **адвербіальним просторовим** значенням: *Він **пішов туди, де** непокоїлась вода, **де** глухо стогнали припнуті човни і **де** з чийогось весла скапували чи то краплини води, чи то краплини часу* (М. Стельмах).

Семантико-синтаксичні різновиди конструкцій асиметричної структури

Конструкції із загальним **атрибутивним** значенням

1) якісно-означальні (способу дії):

*Наша бібліотека цінніша за всі скарби Києва, і сховати її треба **так, щоб** вона збереглася до кращих часів!* (В. Малик); *А сам професор-сивовус перед вами стоїть, в полотняній толстовці, заклавши руки за спину, дивиться від своєї фортеці **так** пронизливо-весело, **ніби** чаклує, **ніби** насилає на цю вашу ватагу закляття* (О. Гончар); *Одним словом, зовсім ці люди **не такі, щоб** нам від них тікати, ховатись чи почувати до них ворожість* (О. Гончар);

2) кількісно-означальні (міри і ступеня): *І **так** важко дзвоніві, могутньому і голосистому в своїй німоті, **що** він, здається, зірветься з піднебесся і впаде на землю* (Я. Гоян); *Довкола **стільки** децибелів, **що** доводиться вартувати кожен грам, кожен метр і кожну хвилину тиші...* (О. Шарварок); *Низенькі крилаті сосонки **так** застиляли землю, **що** навіть траві не було росту* (Ю. Збанацький).

Конструкції з **адвербіальним** (темпоральним, причиновим, **цільовим**) значенням: *Його не бачили лежачим ниць – Хіба **тоді, як** пив з потоку воду* (Д. Павличко); *Мене не можна образити **тому, що** на землі умерла мораль* (О. Довженко); *Я не **затим** у слово вірив і не **для того** словом жив, **аби** спійматися на вірші...* (О. Шарварок).

Конструкції із загальним **субстанційним** (пропозиційним) значенням (зазвичай зараховують до займенниково-означальних): *Не говори печальними очима **те, що** бояться вимовить слова* (Л. Костенко); *Біда людей мистецтва **в тому, що** вони на все довколишнє накладають свої естетичні закони і лише цими законами вимірюють життя* (О. Гончар).